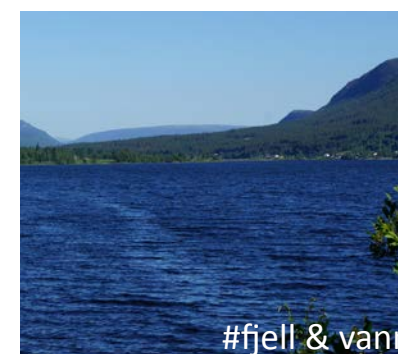

RENDALEN OG RENDALEN BYGDEMUSEUM

formidling og utvikling av natur- og kulturarv

Kristian Bjørnstad, Gøran Johansen og Snædís Laufey Bjarnadóttir

AURLAND
NATURVERKSTAD

RENDALEN OG RENDALEN BYGDEMUSEUM

formidling og utvikling av natur- og kulturarv

Oppdragsgiver: Rendalen kommune

Forfatter: Kristian Bjørnstad, Gøran Johansen og
Snædis Laufey Bjarnadóttir
Rapportnr: 10/2014
Dato: 16.12.2014

Framsidedesign: Aurland Naturverkstad og
Rendalen kommune

Produsert av:
Aurland Naturverkstad AS
Postboks 27
5741 Aurland
tlf: +47 57 63 36 29
e: post@naturverkstad.no
net: www.naturverkstad.no

INNHOOLD

1	INTRODUKSJON	7
2	SENTRALE STEDER OG ATTRAKSJONER I RENDALEN	21
3	EKSISTERENDE FORMIDLING	23
4	BESØKSGRUPPER	27
5	VISJON OG MISJON FOR UTVIKLING AV EN ARENA FOR FORMIDLING OG UTVIKLING	31
6	HELHETLIG TEMARAMMEVERK OG FORMIDLINGSPUNKT	33
7	ET HELHETLIG MERKEVAREKONSEPT FOR RENDALENS NATUR- OG KULTURATTRAKSJONER	37
8	UTVIKLING AV FORMIDLINGSMEDIA OG BESØKSOPPLEVELSER	41
9	UTVIKLING AV FYSISKE FASILITETER	49
10	OPPSUMMERING AV FORSLAG	63
	REFERANSER	67

Rendalen, innerst i innlandet, er en av landets største kommuner. Den rommer en rik natur- og kulturarv som bør interessere mennesker langt utover kommunegrensene.

«De tre viktigste kvalitetene for Rendalen er vann, fisk og fjellverden»

Gjennom mange år har aktive personer, lag og bedrifter tatt vare på og videreutviklet kulturarven i Rendalen. Kommunen har i de siste årene vært med på å utvikle prosjekter som har jobbet frem Rendalens kulturarv, særpreg og egenart. Dette er også synlig i kommunens visuelle identitet og på nye skilt i hele Rendalen. I 2014 har Rendalen kommune tatt et steg videre. Kommunen har i samarbeid med andre aktører satt i gang en utviklingsprosess, hvor første fase var en forstudie for formidling og utvikling av Rendalens natur- og kulturarv. Et spesielt fokus i denne prosessen er på Rendalen bygdemuseum.

Bakgrunnen for utviklingsprosessen ligger i behovet for å øke interessen og samarbeidet mellom aktører i Rendalen i forhold til kommunens natur- og kulturarv. Behovet for å ta vare på kulturarv og samtidig tilrettelegge for mer verdiskaping står sentralt i denne prosessen. I tillegg er økt samarbeid mellom kommune, frivillige organisasjoner og næringsliv gjennom nye arenaer viktig i denne sammenhengen. Det eksisterer også en manglende kobling mellom attraksjonene i Rendalen og det er et ønske om et helhetlig grep som kunne skape mer synlighet for disse. Sentralt i prosessen med forstudien var å komme med tiltak og ideer for en videre utvikling av Rendalen bygdemuseum. Her opplever mange i Rendalen at mye må gjøres i forhold til å tilrettelegge for opplevelser, fornye fasiliteter og styrke museet som attraksjon.

Utviklingsprosessen og arbeidet med forstudien i Rendalen har pågått siden våren 2014 og ut året. Aurland Naturverkstad har stått for prosjektledelsen. Det har vært arrangert innspillingsverksteder med bred medvirkning. Sentrale problemstillinger, visjoner og mål ble identifisert i felleskap i prosessen. Resultatene fra disse innspillene og intervjuer av besøkende og næringsdrivende i Rendalen har styrt både den videre prosessen og resultatene som presenteres i denne rapporten.

Denne forstudien er unik i Norge. Liknende arbeid utvikles ofte separat av ulike sektoreksperter som arkitekter, museumspedagoger og reiselivskonsulenter. Denne studien av Rendalen og bygdemuseet er derimot gjennomført på en mer helhetlig måte med flere kompetansepersoner i samspill. I denne prosessen har prosjekgruppen

bestått av en pedagog og formidler, arkitekt, landskapsarkitekt og arkeolog. Som felles tilnærming har prosjektgruppen brukt et fagområde som heter Interpretasjon, eller stedsformidling, som Aurland Naturverkstad kaller det. Dette er et godt utviklet fagområde i utlandet, men lite utviklet i Norge. Denne studien og prosessen i Rendalen er dermed en av de første i landet som tar i bruk dette fagområdet. Vi definerer fagområdet interpretasjon som noe som:

- avdekker meningen til steder, objekter, folk og arrangement
- oppmuntrer folk til å knytte seg til stedets særpreg og stadkjensle
- stimulerer og provoserer frem tanker og ettertanke
- oppmuntrer til utforskning
- bidrar til glede og minneverdige opplevelser

En viktig del av prosessen var å forstå og kritisk drøfte ressursene som finnes i Rendalens natur- og kulturarv. Deltakerne i prosessen uttrykte at de synes det var nyttig å ta et kritisk blikk på sin egen arv slik at den i framtiden kan formidles på nye måter til ulike typer besøkende. Dette danner grunnlaget for å utvikle et helhetlig tema rammeverk som ressurs for formidlingen av Rendalen.

De besøkende og fastboende står sentralt i formidlingen og opplevelsen av natur- og kulturarv. Det å bli kjent med sine besøkende og brukere er viktig. Mange undervurderer nytten ved å gå sammen med ulike besøksgrupper og oppleve stedet sammen med dem. Det ble gjort i dette prosjektet og danner bakgrunn for å forstå behovene til ulike grupper besøkende og legger et grunnlag for å ta strategiske valg i forhold til disse. En sentral tilnærming i faget Interpretasjon er å

velge formidlingsmedia bevisst etter at en har besvart sentrale spørsmål om hva målene med formidling er, hva en har av ressurser og hvilke tema som er aktuelle på stedet. I siste del av denne studien presenterer vi et spekter av aktuelle formidlingsmedier relevant for ulike typer besøkende på ulike steder. Vi foreslår hvordan dette kan utvikles videre i faser og i prioriterte utviklingsprospekter.

Det er verdt å presisere at prioriteringer og utvalg til sist er gjort av prosjekledelsen på bakgrunn av innspill og verksteder. Det kan bli tatt andre valg og prioriteringer etterhvert som utviklingsprosessen i Rendalen tar form i årene fremover. Denne forstudien begrenser seg til å gi anbefalinger i forhold til formidling og utvikling av ressurser, steder, objekter og attraksjoner knyttet til Rendalens natur- og kulturarv. Dette utelukker ikke at andre attraksjoner kan inkluderes etter

hvert som prosessen utvikles i årene fremover. Denne forstudien både analyserer problemstillinger og kommer med anbefalinger til hvordan disse kan løses. Forstudien fokuserer på overordnede strategier og faser i en videre utvikling i Rendalen. Selv om denne forstudien til dels er detaljert, så vil en plan kunne skissere mer spesifikke forslag, utviklingstiltak og kostnadskalkyler.

RENDALEN

Mellom Taigaens skoger og høyfjellet er Rendalen blitt formet av naturkreftene. Dette er synlig i fjellformasjoner, høyfjellsviddene, sjøer og skoger. I Rendalen graves det bokstavelig talt ut nye kapitler av Innlandets eldste historie gjennom arkeologiske utgravninger på Bergset. I lagene av historier er det tydelig at naturressursene og den naturnære kulturen har påvirket folk og landskap helt til i dag. I dag er det stillheten i naturen, opplevelser i fjellet, på sjøene og i skogene som rendølene oftest nevner som sine favorittopplevelser. Naturnærheten står sentralt i kommunen. Mange vil mene at Rendalen er en utkantkommune i dag, men i store deler av historien har Rendalen vært et knutepunkt for både handel og ferdsel. I middelalderen var det også et maktsenter, og nyere forskning viser at dette var et viktig sørsamisk og norrønt grenselandskap.

Pilegrimsleden gjennom Østerdalen går gjennom prestegården på Bergset. Prestegården var et kulturelt sentrum i Rendalen og familiene som bodde der var viktige i bygda. Jakob Breda Bull vokste opp på Prestegården og den brukte han som base for å utforske Rendalen og gi liv til mange historier. I sitt forfatterskap viser Bull oss vei gjennom Rendalens historie og geografi. Vi finner også Bull i mange av aktivitetene i det aktive musikk- og kulturlivet i Rendalen. Mange av kommunens unge og eldre kulturformidlere har vært knyttet til aktiviteter ved bygdemuseet og Bull. De er opptatt av hvordan arven etter Bull kan fornyes og hvordan Rendalens rike natur- og kulturarv kan videreutvikles til glede for både fastboende og besøkende. Næringslivet i Rendalen er nært knyttet til naturressursene vi finner i Rendalen, men flere ønsker å bruke kulturarven for å gi besøkende gode opplevelser.

foto: rendalen kommune

BEHOVET FOR EN FORSTUDIE OG UTVIKLINGSPROSESS

Rendalen har mye uforløst potensial i en rik natur- og kulturarv. De siste årene er det gjennomført flere gode prosjekter med mål om å forstå, formidle og forvalte denne arven. Flere ildsjeler har vært aktive i å arbeide med kulturarven i Rendalen over flere år. Veidemannskulturprosjektet, som nylig ble avsluttet, brakte dette arbeidet videre. Erfaringene fra dette prosjektet var at det må arbeides videre med:

- Den økte bevisstheten og kunnskapen om Rendalens egenart og ressurser
- Rendølene må ta tak i den det de har
- En enighet om en langsiktig og forpliktende utviklingsstrategi
- Å utvikle stedegen kultur og holdninger og tørre å vurdere seg selv kritisk

- Kommunens satsing på prosjekter må samordnes på en måte som gjør at enkeltprosjekter peker mot samme mål

En felles arena for samarbeid og utvikling av Rendalens natur- og kulturarv er noe mange etterlyser. Det har en bakgrunn i at det er relativt lite samarbeid mellom aktører i Rendalen i dag, spesielt mellom kulturlivet og næringslivet. I Rendalen finnes et aktivt kulturliv som holder arrangementer og omvisning i gang med base i Rendalen bygdemuseum. Men til tross for aktive foreninger og til dels godt besøk på enkelte arrangementer, så er det mye som må gjøres for å holde interessen for museet oppe og trekke nye brukere og besøksgrupper dit. Nye opplevelser bør utvikles, lønnsomheten bør økes og kvaliteten på velkomstområde og fasiliteter må styrkes mener mange.

Rendalen kommune er derfor i gang med å gjennomføre en prosess der målet er å få utarbeidet en konkret skisse for hvordan en arena for hele kommunen og samarbeidet tilknyttet Rendalen bygdemuseum. Arenaen skal formidle den lokale kulturhistorien for å gi gode besøksopplevelser, som igjen skal resultere i verdier for kommunen, befolkningen og reiselivet i form av bedre omdømme, økt konkurransekraft og attraktivitet for Rendalen. Første fase i utviklingsprosessen har form av en forstudie med stor grad av involvering av lokalsamfunnet, næring og forvaltning. Konkret består arbeidet i prosessledelse og tilrettelegging for medvirkning, samt utarbeiding av et totalkonsept, inkludert skisser og beskrivelser av bygg, uteområde og formidlingsverdier. Praktiske behov og ønsker skal også integreres i dette arbeidet.

Videreføre tidligere prosesser

Lys og landskap - forslag til tiltak. 2011

Forstudie - Veidekultur - der taigaen møter fjell. 2009

Villmarksmuseet - et levende opplevelsesenter. 2007

Arkeologisk rapport, Hedemark fylkeskommune. 2012

Geofysiske undersøkelse. NIKU. 2014

SENTRALE PLANER OG DOKUMENTER

Kunnskapsgrunnlaget for denne forstudien er innspill fra lokale og regionale aktører underveis i prosessen og tidligere arbeid med kulturarv og næringsutvikling i kommunen. Dette gjelder særlig Veidemanskulturprosjektet (2010-2013) og forskningsprosjektet Kulturhistorie, kulturminneforvaltning og -formidling i et sørsamisk og norrønt grenselandskap 2012-2014. Arbeidet kommunen har gjennomført med å synliggjøre Rendalens egenart, og de mulighetene dette særpreget gir, vil ligge som et sentralt kunnskapsgrunnlag i prosess- og utviklingsarbeidet.

PROSESSEN

Prosesen med forstudien er gjennomført fra våren 2014 og ut året. I denne tiden har prosjektledelsen:

- Gjennomført oppstartsmøte
- Arrangert 2 utviklingsverksteder
- Arrangert barnetråkk på museet
- Riggert opp tavle og sosiale medier for innspill
- Deltatt på omvisning
- Intervjuet næringsdrivende i Rendalen
- Intervjuet fastboende og besøkende (hytteturister, tilfeldige bussgrupper)
- Laget visualiseringer basert på innspill

- Utviklet konsept for helhetlig profil og arena for samarbeid
- Utviklet forslag til helhetlig temarammeverk for Rendalen
- Utviklet forslag til formidlingsmedia og utviklingstiltak i faser

FOLKENE OG STEDET

Gjennom våre besøk i Rendalen har vi også utført stadkjensle-undersøkelser. Formelle intervjuer og uformelle samtaler har kartlagt folks egne erfaringer, beskrivelser og opplevelser med Rendalen, Bergset og bygdemuseet.

Disse intervjuene og samtalen sammen med verksted, møter, besøk og kartlegging, har vi tatt med videre i utviklingsprosessen. Vi har oppholdt oss en hel helg på bygdemuseet for å finne frem til atmosfæren og kvalitetene som ligger der, og potensielle utviklingsmuligheter. Gjennom helgen fant vi ut at det var liten kopling mellom øvre og nedre tun, at det manglet fasiliteter, sitteplasser, tilgjengelig informasjon og aktiviteter. Det var i grunn lite som ga grunnlag for et lengre opphold i området, utover å gå rundt på øvre tun og i hagen. Samtidig så vi det fantastiske potensial som lå her. Tun-kvaliteten,

prestegården og hagen, det store landskapsrommet og den flotte utsikten.

Man får virkelig lyst til å oppholde seg der lenger. Nysgjerrigheten økte for hvert bygg man gikk forbi og for hver synsretning man snudde seg mot for å prøve å kople historiene man hadde hørt, med landskapet.

Det var viktig at vi i denne helgen også møtte folk på deres egne premisser, ikke gjennom formelle møter eller verksted. Alle har et forhold til sitt sted, mange har klare tanker om hva de kunne tenke seg utviklet, men ikke alle møter opp når man vil ha innspill.

Tilfeldige møter bidrar til å kvalitetssikre det man allerede har funnet ut, det bidrar til å få en bredere deltakelse i innspillsrunder og det kan ofte gi overraskende, positive utslag i den videre prosessen.

Vi laget også en innspillstavle som viste en kartoversikt over bygdemuseet og de eksisterende byggene. Vi spurte rett og slett:

-Gi oss dine innspill til utvikling av Rendalen bygdemuseum.

Kart-tavlen ble først plassert nede på museet og ble deretter flyttet opp på kommunehuset, inne på biblioteket. Her fikk vi inn nyttige innspill som vi tok med videre i prosessen.

RENDALEN, BULL OG MUSEET -ET MØTE MED FOLK

*Et slags reisebrev av Gørnan Johansen,
Arkitekt hos Aurland Naturverkstad.*

Jeg dro på helgetur til Rendalen for å få et nærmere innblikk i hverdagen til rendølene. Jeg valgte meg helgen hvor også Fiskefesten ble arrangert og gikk av stabelen på Åkrestrømmen. Dette er en festival for fiskere, men også med aktiviteter for den resterende familien som ikke fisker. Fiskefesten er forankret i stedet Åkrestrømmen og initiert av driverne av MX-sport butikken.

Mitt første møte med lokalbefolkningen blir allikevel på Bergset, hvor jeg er innom COOP-butikken for å kjøpe frokost. Der kommer jeg i snakk med Roar Nytrøen, ansatt i butikken, en 19 år gammel gutt som er født og oppvokst i Øvre Rendal og som snakker varmt om museet og Bull. Han forteller meg at fortellingene til Jacob Breda Bull er noe av de få gjenværende tingene som setter Rendalen på kartet og at hans historier skildrer Rendalen veldig godt i forhold til hvordan tiden var før. Han snakker også om bygninger utenfor museet og Bergset sentrum som bør bli restaurert før de faller i sammen.

Gjennom helgen kjører jeg flere turer mellom Åkrestrømmen og Bergset og merker meg at avstanden både fysisk (Ca 20 minutter) og mentalt (foruten Otnes skjer det lite mellom disse to stedene) skaper en distanse mellom Ytre og Øvre Rendal. Jeg merker fort at Fiskefesten ikke har noen aktiviteter tilknyttet Bergset og dette bekreftes også av kjøpmannen på Joker i Øvre Rendal.

Jeg registrerer også at det er veldig lite folk i gatene og i hagene på Bergset på lørdagen, en kjemp flott

dag med 20 grader og sol. Enten er innbyggerne i Øvre Rendalen ute i naturen, eller på festival i Ytre Rendalen, så jeg kjører videre til Åkrestrømmen.

De første jeg kommer i snakk med er Rendalen bygd kvinnelag som har stand på festivalen. De er alle tilflyttere forteller hun ene meg. De som har satt i gang Fiskefesten er også tilflyttere og sikter til at det kanskje må nye øyne og drivkraft utenfra for å få nytt liv i et bygdesamfunn. De tre viktigste kvalitetene for Rendalen er vann, fisk og fjellverden blir jeg videre fortalt. De er alle entusiastiske til Rendalen og spesielt museet og Bull, og snakker varmt om historien som blir formidlet der. -Essensen for Rendalen bygdemuseum er atmosfæren – roen som området innbyr til og lukten og smaken i hagen. -Bull er veldig viktig for Rendalen og bør utnyttes mer gjennom blant annet sang, historiefortelling og interaktivt multimedia. Jeg har tydeligvis truffet hjertet av museets tilhengere.

Men bortsett fra Rendalen bygd kvinnelag treffer jeg svært få personer fra Bergset, og svært få personer som har et forhold til bygdemuseet. Hytteturister, campingturister og fisketurister jeg treffer har ingen relasjon til museet, eller Bull.

På torget på Åkrestrømmen får jeg øye på tre venninner like ved informasjonstavla. Èn av dem, Kjersti Kværnes, er bosatt i Oslo men kommer fra Dampbåtvika. En klassisk fraflytter. Kjersti flyttet fra Åkrestrømmen på grunn av utdannelse, og om hun skulle bestemme seg for å flytte tilbake ville det være vanskelig fordi det ikke finnes jobb her i kommunen. Hun har foreløpig ingen planer om å flytte, «-men, man skal aldri si aldri». Kjersti forteller meg videre at hun ikke har noe særlig forhold til Bull, men husker ham og historiene fra skoletiden. Museet brukes mest i sammenheng med Bull-spillet, og brukes ikke så mye av lokale på Åkrestrømmen så vidt hun vet. Hun introduserer meg også for begrepet «Ytre –Øvre konflikten».

På en av mine mange turer oppover elva oppdager jeg en ensom fisker i en campingstol. Litt trukket unna området for fiskefesten, tenker jeg allikevel at han er en av deltakerne. Ole Fredrik er en fotograf fra Brumunddal og kaller seg selv hytteturist. Moren hans har en hytte i et felt ikke så langt unna som han bruker innimellom i helger. Han kommer for det meste til Rendalen for å fiske og kople av. Ole Fredrik har aldri vært i Øvre Rendal og kjenner hverken til Bull eller museet på Bergset. Han har heller ikke brukt andre lokale tilbud og bruker for det meste butikkene på Åkrestrømmen. Ole Fredrik visste om Fiskefesten, men deltok ikke.

På vei tilbake til Åkrestrømmen litt seinere på dagen stopper jeg for å snakke med en familie som står og fisker like ved brua. Bodil Aune er fra Elverum men har en campingvogn her på Åkrestrømmen. Hun har vært på campingplassen siden den åpnet i 2002 og forteller meg at hun bruker den hele året. Hun snakker fint om Rendalen og hvor flott det er her med turer i naturen og skigåing om vinteren. Bodil deltar på fiskefesten med mannen og barnebarnet. Dattera driver sportsbutikken på Åkrestrømmen. Bodil har aldri vært på bygdemuseet, men visste at det fantes og kjenner til navnet Bull, men ikke noe utover det. Når jeg spør henne om hvorfor hun ikke har vært oppe og besøkt museet så svarer hun at hun kanskje ville brukt museet om det var et ok serveringssted der og at det fantes aktiviteter for barn.

Ingen helg uten konsert, så jeg sørger for å sikre meg en av de siste billettene til Rune Rudberg-konserten seinere på lørdagskvelden på Åkrestrømmen. Jeg ankommer relativt tidlig og blir kjøpt invitert over til et bord med en flott gjeng fra området. Jeg blir sittende på enden av bordet og kommer i snakk med ei mor og hennes datter som er på konserten sammen. Moren er født og oppvokst på Åkrestrømmen og innrømmer at hun aldri har

vært på Bullspill, men vært innom museet. Historien er bare viktig for Øvre Rendal forteller hun og sikter til at Bull-historien har blitt gjort viktigere enn den egentlig er for Rendalen. Hun syntes også kommunens ressursbruk i denne saken er bortkastet og at man burde bruke penger på andre ting. Moren snakker mer inngående om konflikten mellom Ytre og Øvre Rendalen og sier at folk fra Øvre Rendal aldri stiller opp når det skjer noe i Ytre Rendal, men at folk fra Ytre stiller opp hver gang det skjer noe i Øvre. Selv Bull ga uttrykk for denne konflikten og lot seg heller gravlegge utenfor kirken i Ytre Rendal, forteller hun. Vi får til mye mer her i Ytre Rendal og viser til Idrettsplass, Ishall, campingplass, søndagsåpen butikk og festivaler. Det som er viktig for Rendalen er musikk, forteller hun meg, og nevner at de kan skilte med Norges første symfoniorkester, jazz, folkemusikk og danseband med blant annet han fra Ole Ivars (Tore Halvorsen red.anm.). Dattera bryter inn i samtalen og understreker at hun er uenig med moren. Hun er utflytter og er på besøk i anledning

sær oppgave om Bull på skolen og mener at hans historier og museet er viktig for Rendalen.

Jeg merker meg en stor kontrast i engasjement for og kunnskap om bygdemuseet i forhold til Ytre og Øvre Rendal. Hva er grunnen til dette? Og hva var grunnen til at Bull selv kom i konflikt med Øvre Rendal? Jeg kommer selv fra et lite sted og kjenner godt til «konflikter» mellom to små steder som ligger tett inntil hverandre. Dette finner man overalt i hele Norge.

Så, hvordan skaper man en møteplass, en arena, som kan viske ut denne konflikten og samtidig skape synergieffekter for turister og andre besøkende?

RESULTAT AV VERKSTEDER OG MØTER

Intervjuene, verkstedene og møtene i Rendalen ga til sammen et godt bilde av de aktuelle problemstillingene i forhold til både Rendalen som helhet og for bygdemuseet.

For Rendalens natur- og kulturattraksjoner kom følgende frem:

- Manglende interesse, kobling og samarbeid mellom aktører i Rendalen i forhold til kommunens attraksjoner. Dette understreket behovet for felles arenaer og nettverk
- Manglende kobling i formidlingen av attraksjonene og fravær av et helhetlig grep som kan skape mer synlighet
- Veidemannskulturprosjektet har lagt et godt grunnlag for videre arbeid med natur- og kulturarv og for en visuell profil med fokus på det historiske Rendalen
- Ingen klar misjon eller visjon for arbeidet

For Bergset og Rendalen bygdemuseum:

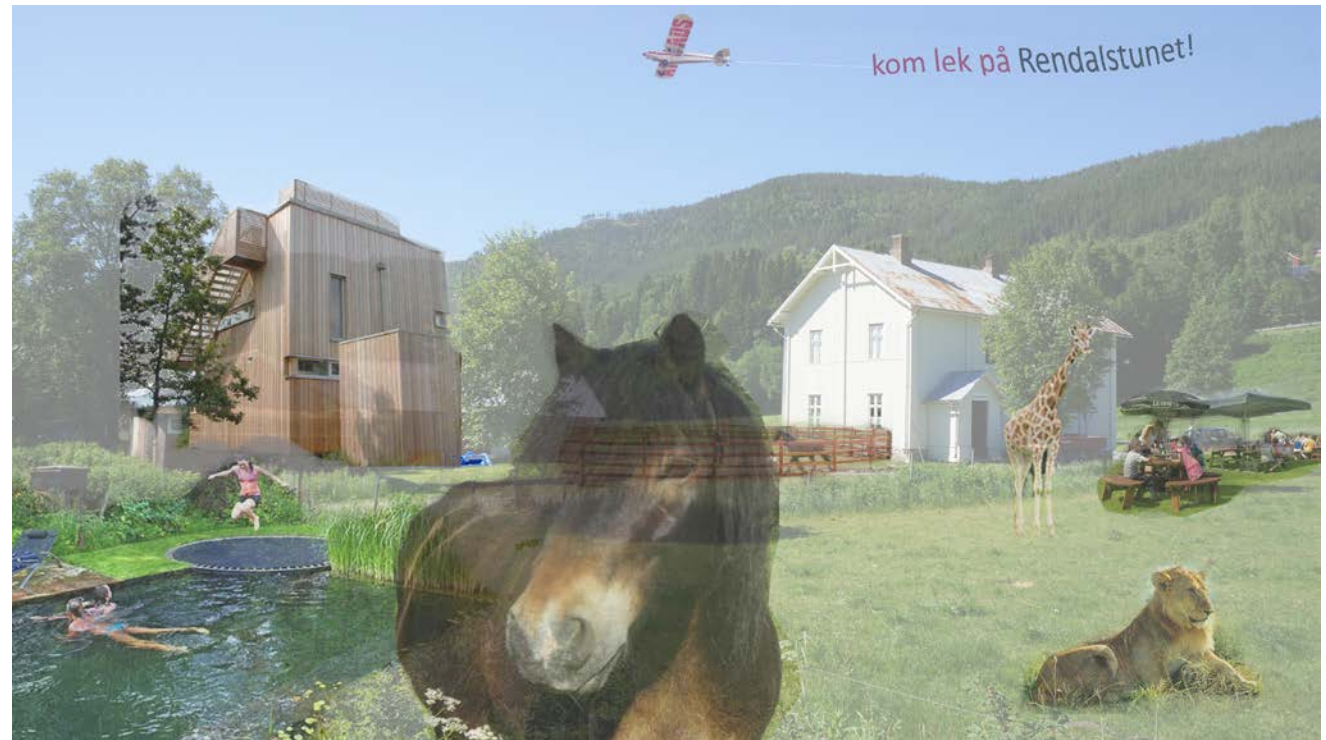
- Svakt besøk på museet i sommersesongen og fallende besøk på arrangementer
- Lav inntjening og salg
- Lav tilrettelegging for og lite bruk av næringslivet i Rendalen
- Forvirrende markedsføring og konsept med ulike museer og samlinger som konkurrerer om oppmerksomheten (Bygdemuseum, Bull museum, Skole museum, Bank museum)

- Usikkerhet blant brukere om det er riktig å kalle virksomheten for "museum"
- Mangler i organisering, formidling og arkivering som ledd i strategier, planer og tiltak
- Omvisning er god til tross for dårlige arbeidsforhold for omvisere og manglende velkomstområde ved gammelskolen
- Økt betalingsvilje blant besøkende viser at om kvalitet heves og det tilbys flere produkter så finnes mer potensial for økt omsetning
- Kritisk behov for toaletter og tilrettelegging for bevegelsehemmede
- Liten formidling utenom åpningstider
- Få aktiviteter og steder for barn
- Få benker og hvileplasser på området
- Formidling på museet viser ikke videre til andre attraksjoner
- Behov for arkiv og magasin for objekter og samlinger
- Behov for utstillingslokaler

Vi kan oppsummere problemstillingene i følgende utviklingsspørsmål:

- Hvordan kan en i Rendalen utvikle atmosfære for samarbeid om å ivareta og skape flere læringsopplevelser basert på natur- og kulturarven i en helhetlig tilnærming?
- Hvordan kan bygninger, samlinger og området på Bergset tas vare på og videreutvikles for å skape atmosfære, læring og gode besøksopplevelser?
- Hvordan kan Bulls liv og arbeid tolkes og omsettes inn i en ny tid og nye rammer?

NIVÅER Å KOBLE SAMMEN I ET HELHETLIG KONSEPT

En utfordring i denne prosessen har vært å forholde seg til ønsker om å koble de ulike nivåene av natur- og kulturarv i Rendalen sammen. Ønsker og innspill i prosessen har dreid seg omkring både Rendalens attraksjoner og attraktivitet på kommunalt nivå, samt praktiske ønsker og behov for Rendalen bygdemuseum. Det å koble disse nivåene sammen byr på muligheter, men kan også lede til noe forvirring og at en snakker forbi

hverandre i utviklingsprosessen. I denne studien har prosjektledelsen forsøkt løse dette ved å lage et helhetlig temarammverk, merkevarekonsept og utvikling av formidlingsmedia som kan fungere for hele Rendalen og for bygdemuseet.

BAKGRUNNSINFORMASJON -RELEVANTE TRENDER

Kulturaktiviteter og kulturarv er alt viktigere i besøksnæringene. Autensitet og kulturminner er også mer etterspurt av ulike typer besøkende. Dette innebærer et større behov for tilrettelegging for å bevare, men samtidig skape næring.

NATUR OG KULTURARVEN SOM VERDISKAPER

Natur- og kulturarv gir steder særpreg og egenart. Samtidig utgjør denne arven viktige miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier for et lokalsamfunn. Det er mange problemstillinger og mange hensyn å ta i spenningsfeltet mellom bevaring og utvikling. Men de siste årene er det gjennomført

flere statlige program, studier og rapporter som kan sette disse problemstillingene i perspektiv.

Flere statlige verdiskapingsprogram er nylig avsluttet (Verdiskapingsprogrammet for kulturminner og Naturarven som verdiskaper). Noen av de viktigste erfaringene fra disse programmene var:

- Kommunene må være en hovedaktør lokalt, men fylkesmyndighetene må ha en nøkkelrolle. Kulturminneforvaltningen må utvikle et tettere samarbeid med næringslivet.
- Kultur og natur må sees i sammenheng og verdiskapingspotensialt blir større når de to temaene sees i sammenheng. Dette innebærer økt behov for systematisk samarbeid mellom sektormyndigheter.
- Bedrifter og kulturminner som inngår i et nettverk kan få mer støtte til nettverkløsninger og markedsføringstiltak.

Dette er viktige erfaringer som kan danne grunnlag for gode utviklingsprosesser.

BESØKSNERING

For reiselivet er natur- og kulturarv stadig viktigere. Turister etterspør mer opplevelser og steder med særpreg, og det er også betalingsvillighet for dette. Natur- og kulturarven representerer derfor et stort potensial for verdiskaping, men det kreves samtidig en høy kvalitet på tilrettelegging for å kunne utløse dette potensialet.

I Norge er det vanlig å tenke at det er naturattraksjonene som er de mest populære, men Innovasjon Norges Turistundersøkelse for 2013 viser noen interessante trender i forhold til den økte betydningen av det såkalte “autentiske segmentet” og “kulturturistene”:

- Av alle turistbesøk i Norge var kultursegmentet det nest største både for utenlandske og norske turister. Kultur var nesten like populært som natur.
- Utlendinger vil få med seg flere forskjellige typer aktiviteter og opplevelser (53% vil besøke historiske bygninger/steder, 41% vil spise lokal mat og drikke
- Kulturturisten og det “autentiske segmentet” bruker mest penger (mer enn naturturisten) 4910 kroner i snitt pr. dag for en utenlandsk turist”

- “ Kulturturisten kommer for å lære om kultur, besøke museer og historiske bygninger, oppleve lokal historie og legender, nyte lokal mat”

Hva så med innlandet? Det er en landsdel som ofte kommer i skyggen av populære attraksjoner på vestlandet og i nord. En rapport fra Østlandet kom nylig med nyttig kunnskap om dette (Mei, 2014).

” Utfordringer for Innlandet er at de er nedprioriterte hos (nasjonale) turoperatører”. De mener innlandet er lite attraktiv, lite inspirerende og lite spennende.

”Eksisterende produkter gir ikke verdi for pengene. Dårlig kommunikasjon mellom turoperatører og reiselivsaktørene i regionen. Lite fokus på kvalitet, standard og service”.

“ Utenlandske turoperatører ønsker direkte kontakt med reiselivsaktørene. De mener Innlandet er spennende og har mye å vise, men må bygge det rette programmet. Opplevelsene i dag er for ekstreme. Vi må utvikle programmer innenfor tematiserte turer. Naturen må kombineres med kunst, historie og aktiviteter. Historiefortelling er viktig.”

Det ligger altså et større potensial enn det vi har vært klar over i å utvikle tilbud med mer kultur og kulturarv. Om de nasjonale turoperatørene har et negativt inntrykk av innlandet, så ser det ut til at de utenlandskse er mer åpne for samarbeid. Men om en skal arbeide opp mot disse gruppene kreves økt kvalitet, standard og service.

**BRUKERUNDERSØKELSE, TRØNDELAGE
FOLKEMUSEUM, SVERRESBORG, :**

“Byr på vakre omgivelser”

*“... kommer for å ha en hyggelig kulturell begivenhet
på sommeren”*

**NORSK MUSEUMSFORBUND. NORSKE MUSEERS
OMDØMME OG ATTRAKTIVITET, 2007:**

*“Mulighet for å lære noe nytt, ny forståelse og
egenutvikling”*

*“71% av de spurte er sjelden eller aldri på museum i
feriesammenheng”*

“48 % vet for lite om museenes tema/innhold”

**BRUKERUNDERSØKELSER,
KULTURARVSSTYRELSEN, DANMARK, 2010:**

*“Atmosfære og stemning er museenes viktigste
kjerneytelse”*

MUSEUMSFORSKER DR. STEN RENTZHOG:

*“Møte mellom mennesker er friluftsmuseenes
største mulighet”*

MUSEUM OG BESØK

Bruken av museer er i endring. Det er derfor viktig å jevnlig gjennomføre egne brukerundersøkelser, samt følge med på andre undersøkelser. På den måten kan en få kunnskap om hva de besøkende til enhver tid ønsker seg og hvordan de bruker museene.

Resultatene fra feltundersøkelser og intervjuer av besøkende på Rendalen bygdemuseum bekrefter i stor grad sitatene fra andre undersøkelser. Det er i stor grad atmosfære og steming, samt hyggelige (lærings) opplevelser i felleskap de besøkende ønsker på bygdemuseene.

Rendalen byr på en rekke attraktive steder som i seg selv kan karakteriseres som mikrodestinasjoner for ulike typer besøksgrupper.

I denne forstudien fokuserer vi mest på hvordan disse destinasjonene kan kobles sammen, men det vil gjenstå mer arbeid i det å tilrettelegge for besøk på hvert sted.

«Det er et par eldre bygg som ligger litt i utkanten av Bergset som burde ha blitt restaurert før de faller i hop»

SENTRALE STEDER I RENDALEN

Hvis vi anlegger en bred forståelse av formidlingsmedier i Rendalen, så finnes det flere typer av disse. De siste årene er det satt opp flere skilt i grendene og innfallsportene i Rendalen. Disse skiltene holder høy kvalitet i tekst og bilder og er eksempel på god formidling. Men generelt har de andre formidlingsmediene en varierende grad av kvalitet og de kobler i liten grad attraksjonene i Rendalen sammen. Dette er ikke utypisk for formidling i mange norske kommuner, men det understreker behovet for et mer helhetlig grep uten at det skal gå på bekostning av mangfoldig historiefortelling og formidlingsglede.

«Jeg vil vite mer om storgårdene, hverdagsliv og jakt»

INTERNETT OG SOSIALE MEDIER

Det eksisterer både nettsider og facebooksider for bygdemuseet. Disse er relativt lite synlig og lite brukt. Det finnes også nettsider i kommunen som i ulik grad trekker frem attraksjoner i Rendalen. Generelt holder disse lav kvalitet og er ikke utviklet på en helhetlig måte med valg av temaer, bilder og praktisk informasjon rettet mot ulike grupper besøkende. Det er også få muligheter for besøkende å laste opp bilder og dele sine opplevelser etter et besøk i Rendalen.

ARRANGEMENTER

Arrangementer er en type formidlingsmedium som engasjerer frivillige, har et stort potensial for både verdiskaping og god synlighet. De er også arbeidskrevende og har større risiko for underskudd. Det er mange gode arrangementer i Rendalen som ofte trekker mange folk, selv om arrangementene på bygdemuseet opplever et synkende besøkstall. Barn og unge er generelt sett lite representert i arrangementene, selv på familiedagen. Arrangementene er i stor grad fokusert på historiske skikkelser og hendelser, samt Bull sitt forfatterskap. Vesleblakkprisen gjør det hele mer dagsaktuelt og flere ønsker de populære Bull-kroene tilbake. Musikklivet er aktivt i Rendalen og de liker den mer intime konsertsalen i gammelskolen hvor en kan samle mindre grupper. I musikklivet finnes også god nyskaping i enkelte arrangement, som Improfolk.

BYGG OG HAGEANLEGG

På Bulls tid var det både prydhage og kjøkkenhage, epletrær, bærbusker, blomster, grønnsaker og urter i hagen på Prestegården (Bygdemuseet.no). Dette kan levendegjøres mer gjennom omvisning for spesialgrupper og utvikling av mer praktisk rettede hagerelaterte aktiviteter i og rundt bygningene på Prestegården.

Alle bygningene har også sin egen historie. Bare hovedbygningen og stabburet stod igjen da kommunen tok over eiendommen i 1920. Drengestua, loftet og de andre byggene har sin egen fortid og er flyttet fra andre deler av Rendalen. For å synliggjøre alle disse historiene og fortellingen om Prestegården kan man etablere gode skilt på hvert bygg som gir dem sin egen identitet og samtidig gir besøkende innsyn i den spennende utviklingen som har vært.

UTSTILLINGER

På grunn av manglende fasiliteter er det få utstillinger på bygdemuseet. Draktutstilling er et eksempel på en type utstilling som er gjennomført. Arbeid med utstillinger krever godt samarbeid med museumsmiljøene i forhold til å ivareta objekter på riktig måte og presentere disse i interessante kontekster. Det finnes gode muligheter for å utvikle faste, mobile og sesongbaserte utstillinger med relevante temaer om fasiliteter og ressurser er tilstede på bygdemuseet.

OMVISNING OG GUIDING

Omvisningen på bygdemuseet for bussgrupper og gjennomreisende får gode tilbakemeldinger fra de som velger dette. Dette til tross for at omvisere på museet arbeider under krevende arbeidsforhold og får relativt lite opplæring. Bruken av engasjerte omvisere fra venneforeningen og andre kunnskapsrike personer er viktig, spesielt i forhold til spesiellgrupper. Våre intervjuer med besøkende og feltundersøkelser sier oss også at omvisningen bør strammes mer opp og det bør tas mer hensyn til behovene til eldre i større grupper ved å samle gruppene bedre og gjøre benker tilgjengelige. Omvisere bør også være mer nøye med tiden fordi spesielt bussgrupper skal videre og har et tett program. En mer bevisst bruk av temaer og formidlingspunkter rettet mot ulike grupper besøkende vil skape en mer effektiv formidling.

Mange får mye faktainformasjon om Bull uten helt å vite hvorfor han er så viktig. Mange besøkende er mer interessert i næring og drift av storgårder, gamle klasseskiller og de synes besøket i drengestua er et av høydepunktene. Små grep i forhold til regi av omvisningen kan øke opplevelsen for mange grupper. Det finnes enkeltpersoner og næringsdrivende som guider grupper til Rendalens øvrige natur- og kultratraksjoner og de kan med fordel kobles mer sammen med omvisningen på bygdemuseet slik at de besøkende får et bredere tilbud. Omvisning og aktiviteter for familier og barn er i stor grad fraværende på bydemuseet. Dette krever mer tilrettelegging og aktivitet.

AUDIOGUIDE

Det finnes ingen audioguide for bygdemuseet eller mobilapp i forhold til Rendalens attraksjoner.

SKILTING

Skilting er ofte det mange forbinder med formidling. Men mange overvurderer interessen til de besøkende og lager mye tekst og mange bilder. I tillegg finnes mye faktainformasjon og lite forklaring på hvorfor de besøkende skal besøke de ulike stedene. Hvorfor et sted er viktig, er nødvendig å forklare. I Veidemannkulturprosjektet er det utviklet en visuell profil og skilt som fungerer godt. Det at grendene selv har vært med på å utforme tekst og bilde har vært et viktig element. Skiltene er et godt eksempel på god formidling og er utformet på en god måte. Dette er et godt grunnlag for annet formidlingsarbeid og bør inspirere til videre utvikling. Skiltene som står i grendene og i innfallsportene bør evalueres etter en tid for å se om de blir brukt og oppfyller sin funksjon. Kanskje bør noen skilt flyttes om de ikke har tilfredsstillende bruk?

Retningsgivende installasjoner (veikiosker og rundkjøringer) og skilt bør også utvikles i en mer detaljert formidlingsplan for å peke vei mot de ulike attraksjonene i Rendalen, om mulig som del av tematiserte stier som springer ut av bygdemuseet. Digitale skilt og skjermer kan også vurderes nærmere, spesielt i forhold til de områder hvor det er mange besøkende (for eksempel Åkrestrømmen) og som et alternativ eller supplement til turistinformasjon.

Det å ha et bevisst forhold til behovene til ulike grupper av besøkende er viktig. For det er her en finner verdifull informasjon om videre utvikling av fasiliteter, produkter og tjenester (se avsnitt om evaluering). Det vil ikke være aktuelt å kun fokusere på en gruppe, så en må tilrettelegge for ulike grupper besøkende. Men ved å lage årsplaner med aktiviteter, sesongutstillinger og arrangementer så kan en i stor grad planlegge og spisse aktiviteter opp mot utvalgte grupper gjennom året. Våre analyse av besøkende er basert på intervjuer med besøkende, omvisere, lokalbefolkning og hyttefolk i alle deler av Rendalen.

«Gode guider gir et supert innblikk i livet på gården»

RENDALEN BYGDEMUSEUM -HOVEDGRUPPER FOR BESØK

LOKALBEFOLKNING OG HYTTEBEBOERE

Lokalbefolkningen synes å være delt i forhold til hvordan de bruker museet. De mest aktive finnes i venneforeningen og andre lag. Intervjuer viser at lokalbefolkningen gjerne besøker museet ved arrangementer, og de kommer også innom for å spise lokalmat. Om de har besøk, så legger de kanskje en tur innom. Men mange, spesielt i den sørlige delen av Rendalen ser ut til å bruke museet lite. Det samme gjelder hyttefolk. Hyttebeboere vet lite om museet, men kan være interessert i å besøke om det er bedre tilrettelagt for opplevelser.

SPESIALGRUPPER

Spesialgrupper er den gruppen av besøkende som har en spesiell interesse, for eksempel arkeologi, hagebruk og pilegrimshistorie. De er det relativt få av på museet, men her ligger det også et potensial. Det finnes grupper av pilegrimer som legger turen innom prestegården, men det er mest maten som trekker disse. Disse gruppene krever mer tilrettelegging og kvalitet i tilbudet. For å nå disse gruppene må en for eksempel bygge relasjoner med utenlandske turoperatører eller organisasjoner som har spesialisert seg på ulike spesialtemaer. Kunnskapsturisme gjennom faglige arrangement og seminarer er også eksempel på spesialgrupper en kan rette tilbudet mot. Bedrifter i og utenfor Rendalen er også en spesialgruppe en kan tilby opplevelser for.

GJENNOMREISENDE

Det er ganske tilfeldig om gjennomreisende i Rendalen stopper ved museet i dag. De som ble intervjuet i denne forstudien sa de stoppet mest fordi de så et matskilt i veien. Når de først var på museet opplevde de en god atmosfære og en interessant omvisning. De hadde generelt liten kjennskap til Bull og de synes omvisningen heller skulle si mer om livet på storgårdene. Det finnes også flere besøkende på turistanlegg i andre deler av Rendalen. Disse er allerede i Rendalen og her ligger det en god mulighet for samarbeid med besøksnæringen om å tilby opplevelser til denne gruppen turister. Bussgrupper som er på gjennomreise i Norge kan utgjøre et viktig tilbud, men en må ha kapasitet og fasiliteter (for eksempel toaletter) for å gi disse gode opplevelser hvis en i tillegg skal gi et godt tilbud til andre besøksgrupper i sesong. For få år siden var det flere bussgrupper på besøk, men dette har det blitt mindre av.

SKOLEKLASSER

Skoleklasser er en viktig gruppe besøkende. I forhold til denne gruppen bør museet samarbeide med skolene om utvikling av tilbud. Fasilitetene på museet bør utvikles for å kunne tilby disse gruppene flere aktive gjøremål. Både skoleklasser og barnefamilier kan ha glede av fasiliteter som aktiverer barna i mer praktisk rettede aktiviteter som snekkeri og håndverk, kostyme og rollespill, dyrepass og arkeologiske utgravninger.

BARNEFAMILIER OG FLERGENERASJONSFAMILIER

Det er i dag lite tilrettelagt for barn og barnefamilier på bygdemuseet. Det er heller ikke mange barn å finne på museets arrangementer. For å være attraktiv for denne gruppen besøkende kreves mer tilrettelegging i form av lekeområder og praktisk rettede læringsaktiviteter. Det er også godt potensial for mersalg om en barnefamilie får gode opplevelser på museet. Det er alt flere familier som reiser med besteforeldre eller besteforeldre med barnebarn. Denne gruppen er interessant for et folkemuseum fordi en kan legge til rette for gode møter mellom generasjonene ved for eksempel å ha ulike gjenstander og utstillinger i rom fra ulike tiår.

ELDRE OG BEVEGELSESHEMMEDE

I en aldrenede befolkning så er det viktig at en tar vare på behovene til denne gruppen besøkende. Det er et stort potensial i å arrangere aktiviteter og omvisninger for denne gruppen, men det kreves at en er bevisst på fysiske begrensninger. Under omvisningene i sesongen 2014 var det flere grupper eldre på omvisning på museet og inntrykket var at museet med fordel kunne være mer fokusert på behovene deres. Enkle grep som å sette ut benker og arbeide for å samle hele gruppen slik at alle hører er noe som bør være grunnleggende i et godt tilbud på museet.

ULIKE BESØKSGRUPPER

-VIKTIGE HENSYN

FOR Å APPELLERE TIL LOKALBEFOLKNING OG HYTTEBOERE:

- Formidling, utstillinger og arrangementer bør forandres jevnlig gjennom året for å ivareta interessen
- Muligheter for arrangementer og læring gjennom kurs og håndverk bør maksimeres
- Muligheter for å bli aktiv og engasjert i utviklingen av museet og i venneforeningen bør være synlig gjennom brosjyrer og nyhetsbrev

FOR Å APPELLERE TIL SPESIALGRUPPER:

- Det bør være bøker og referanser til ressurser tilgjengelige for de som vil ha mer dybde i ulike temaer. Salg av bøker
- Arrangementer for spesialistgruppene bør utvikles i et årsprogram (for eksempel jakt og fiske på høsten, hagestell på våren, pilegrim etc)
- Kunnskapen, interessene og ferdighetene til lokale fagekspertene bør brukes aktivt i forhold til formidling og arrangementer

FOR Å APPELLERE TIL GJENNOMREISENDE:

- Formidlingsmedier, som en brosjyre, bør være tilgjengelige for å ta med hjem og ha nøkkeltemaer og praktisk informasjon tilgjengelig slik at de kan inspireres til et nytt besøk
- Formidling og praktisk besøksinformasjon bør være lett tilgjengelig på nettside og en mobiltilpasset nettside slik at de kan planlegge besøket

- Formidlingsmedia bør være tilgjengelig ved innfallsporter til Rendalen og ved nøkkelpunkter
- Gode retningsgivende skilt som klart viser vei til de ulike attraksjonene i hele Rendalen bør være tilgjengelige
- Informasjon om andre steder i Rendalen bør være tilgjengelig

FOR Å APPELLERE TIL SKOLEKLASSER:

- Formidlingsaktiviteter på museet bør være relatert til læreplaner
- Praktiske læringsaktiviteter bør være tilgjengelige
- Materiale før besøk og etter besøket bør være tilgjengelig på nettsiden for skoleklasser, dette er spesielt viktig om det er skoleklasser fra andre deler av Hedmark
- Arkivmateriale og referanser til forskning (for eksempel på arkeologi) bør være lett tilgjengelig og i et godt format for ungdomsskoler og videregående skoler

FOR Å APPELLERE TIL BARNEFAMILIER OG FLERGENERASJONSFAMILIER:

- Formidlingsmedier bør rette seg mot ulike aldersgrupper og bør oppmuntre familier til å utforske, oppdage og lære noe sammen
- Temabruk og formidlingspoeng (for eksempel i omvisninger) bør være klare og enkle
- Formidling bør inkludere elementer av oppdagelse slik at barna aktiviseres på gode måter
- Aktiviteter med hender og som involverer dyr er populære for barn
- Arrangementer og tilbud i skoleferier bør være

en del av årsprogrammet

- Det å inkludere konkurranse og skattejakt er også populært for barna
- Museet kan arrangere en egen «ta over museet dag» for barn i kommunen.
- Omvisere bør utvikle et eget familieprogram som har interessante gruppeaktiviteter
- En bør tenke på mobilitet i forhold til flergenerasjonsfamilier. Pustepauser og steder for avslapning er også viktig
- Matpauser kan brukes til felles aktiviteter, som grilling eller sanking av ingredienser til måltidet.
- I årsprogrammet kan en legge inn spesielle temadager/uker tilrettelagt og markedsført spesielt for “Besteforeldre og barnebarn”

FOR Å APPELLERE TIL ELDRE OG BEVEGELSESEHEMMEDE:

- Fasiliteter og trapper bør bygges med tanke på universell utforming
- Formidling bør være lett tilgjengelig i velkomstområdet og dekke hovedtemaene
- Temastier bør inneholde benker for hvile på spesielt interessante steder eller steder med god atmosfære
- En kort temasti omkring velkomstområdet eller i hagen bør utvikles og anbefales til for eksempel bussgrupper
- Muligheter for møter mellom eldre i lokalbefolkningen og eldre besøkende bør oppmuntres for å dele historier og minner

VISJON OG MISJON FOR UTVIKLING AV EN ARENA FOR FORMIDLING OG UTVIKLING

For å utvikle en felles en samarbeidsarena for formidling og utvikling i Rendalen, som også inkluderer aktivitetene på bygdemuseet, så er det viktig at en har en felles oppfatning av hva oppgaven bør være og hvor en vil med samarbeidet. Gjennom verkstedene i forstudiet har vi kommet frem til et forslag til misjon, visjon og organiserende idé. Våre intervjuer avdekker at det å oppleve god atmosfære står sentralt for de besøkende på bygdemuseet. Dette er også noe som er viktig for å skape et godt samarbeid mellom aktører i Rendalen.

Det er derfor et fokus på atmosfære i både misjon, visjon og organiserende idé.

«Her i tunet vil jeg være, her var det atmosfære»

MISJONEN HVA ER OPPGAVEN?

VI SKAPER ATMOSFÆRE

For verdifulle møter mellom personer, generasjoner og organisasjoner.

VISJON HVA ER DRØMMEN?

VI BLIR LANDSKJENT FOR VÅRE NATURNÆRE OG HISTORISKE MILJØER OG DEN SPESIELLE ATMOSFÆREN VI SKAPER FOR MØTER MELLOM PERSONER, GENERASJONER OG ORGANISASJONER.

Dette gjør vi gjennom økt samarbeid, nye bygg og nyskapende formidlingsmedia, som ivaretar Rendalens kulturarv, hever besøksopplevelsen og skaper mer synlighet og inntjening i løpet av fem til ti år.

ORGANISERENDE IDÉ HVA ER VÅRT “KAMPROP”?

SKAPE ATMOSFÆRE

For opplevelser og læring.

Den rike natur- og kulturarven og det gode tilfanget av attraksjoner over hele Rendalen skaper et godt grunnlag for å utvikle et helhetlig temarammeverk. Temaer er den idé eller budskap du vil besøkende skal få et forhold til. Et temarammeverk skal få frem de store ideene om Rendalen. Temaene og formidlingspoengene er ikke noe statisk, men kan utvikles videre i årene som kommer. De skaper et fokus og organiserer formidlingen og gjør at folk husker formidlingen bedre. Helt konkret kan de brukes når brosjyrer skal skrives, når omvisninger skal planlegges osv.

HOVEDTEMA

Mellom taigaen og høyfjellet har Rendalen blitt formet av naturkreftene, noe som har gitt grunnlag for en naturnær kultur som fortsatt preger folk i dag

UNDERTEMA MED SENTRALE FORMIDLINGSPOENG

DEN NATUREN VI OPPDAGER I RENDALEN VISER OSS KREFTENE I JORDAS FORANDRING

Formidlingspoeng:

- Topografien og jordsmonnet i Rendalen skyldes sammensetninger av bergarter dannet i prekambrium som ble påvirket under siste istid.
- Jutulhogget er et dramatisk minne om innlandsisens nedsmelting for vel 9000 år siden (canyon som oppstod som følge av at den bredemte Nedre Glåmsjø brast, Jakob Breda Bulls fortelling Jutulskaret, sagnet om Jutulen som hogg ut Jutulhogget, rik botanikk og fauna, turistattraksjon)
- Sølen landskapsvernområde har stor kvartærgeologisk verneverdi på grunn av velutviklede og mangfoldige terrengformasjoner fra både før, under og etter siste istid

DE RIKE NATURRESSURSENE I UTMARKA GJORDE RENDALEN TIL ET MAKTSENTER I VIKINGTIDA OG MIDDELALDEREN SOM FØRTE MED SEG HANDEL OG KOMMUNIKASJON, MEN OGSÅ KONFLIKT MELLOM ULIKE GRUPPER

Formidlingspoeng:

- Fiske, fangst og jernvinning har satt spor i landskapet og vitner om stor industri i gammel tid (Fiskevollen - Norges best bevarte innlandsfiskevær, fangstsystemer i fjellet, fangstmansgraver, kullgroper og jernframstillingsanlegg, gravhauger i bygdene, storgårder i bygdene)
- Fiske i elv og sjø
- Storgårdene var økonomiske, kulturelle og religiøse maktsentra men skapte også skiller mellom folk (Birkisetr/Bergset, Prestegarden/Bygdemuseet)
- Sølensjøkongene og Østerdalskongen
- Birkisetr og kaupangen på Bergset
- Pilegrimsleden

RENDALENS HISTORIE KAN GI OSS VERDIFULL KUNNSKAP OM GRENSEOMRÅDER OG ETNISITET SOM GJØR OMRÅDET AKTUELT I DAG

Formidlingspoeng:

- Hvem brukte fjellet først? Fangstsystemer, fangstmansgraver og setrene i Rendalen,
- Trommehammeren fra Nordset
- Forskningsprosjektet Kulturhistorie, kulturminneforvaltning og -formidling i et sørsamisk og norrønt grenselandskap

ARKEOLOGISKE UTGRAVINGER I RENDALEN AVDEKKER NYE LAG AV INNLANDETS ELDESTA HISTORIE

Formidlingspoeng:

- Funn av langhus fra steinalder og mulige arkeologiske forskningsgravinger på Prestegardsjordet (første funn av denne hustypen med så gammel datering i innlandet)
- Den største gravhaugen i Innlandet på Bergset
- Arkeologiske utgravinger er en spennende aktivitet som engasjerer barn og voksne.

GRENDENE I RENDALEN VISER OSS DET NATURNÆRE DAGLIGLIVET VED FJELLET, SJØEN OG SKOGEN

Formidlingspoeng:

- Grendenes historier og variasjoner i næring og tilpasning
- Aktivt Landbruk
- Jakt og fiske bringer generasjoner sammen i dag
- Formidlingstavler i grendene

RENDALENS KULTUR- OG MUSIKKLIV BRINGER FORTID OG SAMTID SAMMEN

Formidlingspoeng:

- Et aktivt og levende musikkliv med kjente artister
- Nyskapende musikk med IMPROFOLK
- Musikkstua Otnes
- Bull-spillet
- Familiedagen
- Trekkspillsamlingen i Gammleskola

HUSENE PÅ BERGSET SKAPER ATMOSFÆRE FOR MØTER MELLOM FOLK OG GENERASJONER, OG FORTELLER SPENNENDE HISTORIER

Formidlingspoeng:

- Bygg forteller historier om ulike tidsepoker, næring og bruk (drenge-stua, hovedbygningen, vannmølla)
- Personlige historier fra ulike bygg
- Prestegården og dagliglivet
- Undervisningsrommet i Gammelskola
- Banken i Gammelskola
- Kommunehuset sentrum for Rendalens administrasjon i dag
- Bull-kro
- Kafé med lokalmat

PRESTEGÅRDEN VAR ET KULTURELT SENTRUM I RENDALEN, OG HJEMMET TIL DEN KULTURELT AKTIVE BULL-FAMILIEN PÅ 1800-TALLET

Formidlingspoeng:

- Tidlig kirkehistorie og pilegrimsvandringer
- Prestenes rolle og gjerning gjennom tidene
- Bull-familiens dagligliv på 1800-tallet
- Møbler, objekter og kunst fra 1800-tallet

JAKOB BREDA BULL ER RENDALENS FREMSTE FORTELLER OG VEIVISER

Formidlingspoeng:

- Bull som person (ung mann, bygde- og bygutt og som litt selvhøytidelig på eldre dager)
- Bull sin betydning i sin samtid, hva tilsvarer det i dag?
- Bulls fortellinger og deres betydning (Vesleblakken, Ulveslaget etc)
- Bulls fortellersenter

ET HELHETLIG MERKEVAREKONSEPT FOR RENDALENS NATUR- OG KULTURATTRAKSJONER

7

For ytterligere å styrke og synliggjøre en felles arena for Rendalens natur- og kulturattraksjoner foreslår vi å bruke en egen merkevare. En merkevare er et løfte eller en garanti for en kvalitet. En merkevare kan øke verdien for besøkende og deltakende partnere. Det er også en kobling mellom merkevaren og temarammeverk som bør brukes i samspill for å sikre god formidling og kvalitet i felles formidling.

“HISTORISKE RENDALEN” -ET MERKEVAREKONSEPT

Merkevaren vi foreslår springer ut fra de innspill vi har fått under forstudieprosessen hvor vi har forsøkt å forstå rendølen og Rendalen. Vi har sett at det finnes to klare fordeler ved Rendalen. De er oppsummert i følgende ord:

HISTORISK ATMOSFÆRE
NATURNÆRHET

Vår tolkning (og kanskje forenkling) bygger på den historiske interessen og den historiske atmosfære deltakerne var opptatt av. Samtidig var det tydelig at både mennesker og kultur i Rendalen har et spesielt forhold til naturen.

Merkevaren “Historiske Rendalen”:

- Er en merkevare for både internt og eksternt bruk, et partnerskap, en arena og kunnskapssentrum
- Bygger på Veidemannskulturprosjektet og profil
- Omfatter både natur- og kulturarv
- Er historisk orientert. Klar og tro mot egen identitet.
- Bull er i dette aktivisert som “førsteforteller” med eget fortellersenter
- Kan skape grunnlag for et partnerskapsprogram som kan ha merverdi for næringslivet om det utvikles i samarbeid med næringslivet

BULLS FORTELLERSENTER

Hvis en samler flere aktiviteter i Rendalen i et fortellersenter, så kan en oppnå å forsterke og samtidig skape nye rammer omkring arbeidet med kulturarven i kommunen. Bull vil også kunne få en ny rolle og ny kraft i Rendalen gjennom et slikt senter. Et slikt senter kan starte med bakgrunn i arenaen og merkevaren som skapes gjennom "Historiske Rendalen" og videreutvikles med ulike aktiviteter, som:

- Fortellerkurs og verksteder. Musikk og fortellinger. Muntlig fortelling for bedrifter og spesialgrupper. Museumspedagogikk. Fortelling for barn. Vertskapskurs. Teater. Seminarer.

Et slikt senter kan øke statusen for kulturarbeidet, omvisere og fortellere i Rendalen. Det kan poensielt trekke flere unge inn i arbeidet med kulturarven på nye kreative måter. Det kan bli et kompetansenavn for organisasjoner og næringliv med interesse for Rendalens natur- og kulturarv.

Det finnes gode eksempler på slike sentere i Skandinavia:

<http://www.sagobygden.se/>

<http://berattarakademi.se/>

FRA RENDALEN BYGDEMUSEUM TIL RENDALSTUNET

I utviklingsverkstedene underveis i denne prosessen har deltakerne vært usikre på om det er riktig å kalle Rendalen bygdemuseum for et museum. Denne tvilen har også utviklet seg sterkere for prosjektmedarbeiderne i prosessen. Når vi har kommet til vår konklusjon om å anbefale å forandre navnet til Rendalstunet, så er det med bakgrunn i denne tvilen og i det fakta at det brukes flere forskjellige navn på stedet, noe som skaper mye forvirring. Navnet Rendalstunet kan inneholde flere deler og på sikt kan også et tydelig museum vokse frem. Vi tror også at et mer folkelig og populært navn som Rendalstunet vil kunne øke interessen fra flere i Rendalen og gjøre det til et mer populært sted å besøke i ulike sammenheng. Ordskyen illustrerer hva navnet kan romme.

Det følgende er forslag til utvikling av formidlingsmedier på et mer overordnet nivå. Vi presenterer også noen eksempler på ulike typer medier. Vi tolker medier bredt i denne sammenhengen. En formidlingsplan vil kunne skissere mer detaljert utforming, effekter og kostnader for ulike typer medier. Nedenfor gis en gjennomgang av aktuelle formidlingsmedier for en videre utvikling i Rendalen og på Rendalstunet.

ULIKE TYPER KNUTEPUNKT I RENDALEN

I forhold til å knytte Rendalens attraksjoner og steder mer sammen bør en analysere ulike funksjoner på disse stedene nærmere før en tar valg om formidlingsmedier. Enkelte steder er det allerede mye trafikk, som på Åkrestrømmen, og andre steder ønsker en å drive mer trafikk til. De ulike funksjonene krever ulike typer medier. Nedenfor er det en klassifisering av ulike steder i forhold til funksjon. Ved mer detaljert planlegging bør en ta hensyn til en slik klassifisering.

INNFALLSPORTER, ORIENTERING OG RETNING

Skiltene som er satt opp i Vedemannkulturprosjektet står både ved innfallsporter, i grendene og på Rendalens grendesentre eller tettsteder. En bør vurdere om innfallsportene og skiltene der også bør ha brosjyremateriale tilgjengelig i høysesonger og eventuelt en QR kode som kan henvise til mer informasjon for planlegging av Rendalsbesøket.

RUNDKJØRINGER

“Rundkjøringer” er steder hvor biler stopper opp for å finne retningen videre. I rundkjøringer bør en ha retningsgivende skilting som kan gi en smakebit på hva som finnes i de ulike retningene.

TETTSTEDER

I tettsteder/grendesentre, som Åkrestrømmen og Bergset, er det allerede godt med trafikk. Her kan en forsøke å skape opplevelser i form av installasjoner eller andre «formidlingsstrukturer» som utkikkstårn osv. Dette kan bidra til stedsutvikling, gi folk opplevelser og inspirere til utforskning av Rendalen. (som er vist på neste side)

DESTINASJONER

Destinasjoner er de stedene en ønsker å trekke folk, som til Rendalstunet, Fiskevollen eller Jutulhogget. Her må en i formidlingen få en opplevelse av stedet og kunne fordype seg i temaer og formidlingspoeng i forhold til disse stedene.

KUNDEREISEN: FØR, UNDER OG ETTER BESØK

I utviklingen av formidlingsmedia er det viktig å ta hensyn til kundereisen og de ulike behovene før, under og etter et besøk. Ulike medier dekker behovene i de ulike fasene og det er viktig å ta hensyn til dette for å møte de besøkendes behov bedre.

Fase og funksjon	Mediaeksempel
Planlegging av besøk	Nettside Guidebok
Velkomst, introduksjon og orientering	Portalskilt Brosjyre Mobilapp
Utforske og oppdage	Omvisere og fortellere Brosjyre Temastier Audioguide Arrangement
Involvering og tilknytning	Nyhetsbrev Sosiale medier Bildedeling

PERSONLIG FORMIDLING (OMVISNING OG GUIDING)

Omvisning på museer og guiding av grupper i naturen er en viktig del av den totale formidlingen av et sted. Det er viktig at det arrangeres kurs og at omvisere får gode tilbakemeldinger på innhold og regi. Omviserne er nærmest brukerne og de kan også fange opp hva som er bra og mindre bra.

INTERNETT OG SOSIALE MEDIA

Internettsider og sosiale medier er viktige medier for all besøksnæring, spesielt før og etter besøket. Det kan legges mye ressurser i utviklingen av nettsider, men det er viktig å kritisk vurdere mål og målgrupper før en starter denne utviklingen. Vedlikehold og oppdateringer er også viktig.

AUDIOGUIDE OG ANDRE ELEKTRONISKE MEDIA

Det skjer mye i forhold til utvikling av audioguides rettet mot utstillinger og museer. En bør vurdere dette kritisk før en bruker mye ressurser på slike produksjoner. En mobilapp med GPS kart og korte beskrivelser av steder vil kunne være et aktuelt formidlingsmedie for attraksjoner i hele Rendalen. En audioguide du tar med deg i lommen kan være aktuelt for eksempel inne i Prestegården mens du går fra rom til rom. Her kan også ulike språk være aktuelle. Geocaching er en form for elektronisk skattejakt som er populært for mange og kan være aktuelt for familier med barn.

PUBLIKASJONER OG BROSJYRER

Enkle små folderbrosjyrer som er lette å ta med kan være viktige, spesielt for de besøkende som er på gjennomfart og som raskt vil skaffe seg et overblikk og kanskje vende tilbake senere. Brosjyrer bør ligge ute på sentrale steder og de bør lenkes opp mot nettsider for mer detaljert informasjon. Det brukes mye ressurser på større magasiner i reiselivssammenheng, men her bør en vurdere ressursbruken opp mot effekten.

Temasti for barn ved Llanyrafon Manor i Wales

Lydstolper ved museum i England

SKILTING OG BANNERER

Skilting er et formidlingsmedie en bør bruke bevisst. Det er alt for mange eksempler på skiltjungler med forvirrende temaer og informasjon. Det er viktig at tekst holdes på et minimum og at det er god bildebruk. Utformingen av skilt og stativ kan i seg selv skape atmosfære og forventninger. Skilt og retningsgivende skilt er viktige i et velkomstråd for å gi en smakebit på opplevelser og vise hvor de er å finne. Bannere og flagg bør brukes, spesielt i høysesong og ved spesielle arrangementer. De skaper synlighet og skaper et inntrykk av at det skjer noe spesielt.

TEMASTIER OG REFLEKSJONSBENKER

Mange besøkende ønsker å rusle rundt i hyggelige omgivelser og få nye inntrykk og kanskje lære noe nytt. Det å ha flere tematiske stier kan være en god måte å legge til rette for formidling og skape gode besøksopplevelser selv om en ikke har omvisere tilstede. I forhold til Rendalstunet anbefaler vi utvikling av et antall temastier. En natursti over høydedragene på Rendalstunet kan brukes for å skape interesse for fjellområdene i Rendalen og trekke de besøkende videre ut til andre attraksjoner.

En arkeologisk sti kan formidle både pågående arbeid og fortiden slik den så ut. En sti tilrettelagt for barn kan for eksempel ha dyr som tema. På stiene kan en også teste ut nye formidlingsmedier som lyd Stolper og lydbenker.

BESØKSSENTER

Et besøkscenter er også et formidlingsmedie. Det er ofte mer omfattende å planlegge og utvikle.

For det skal oppfylle flere viktige funksjoner; velkomstråde, butikk, resepsjon, lokal mat og drikke og utstillinger.

I neste kapittel foreslår vi hvordan et slikt senter kan utvikles i faser ved Rendalstunet.

ARRANGEMENTER

Arrangementer er viktige i formidlingsammenheng.

De kan skape synlighet og trekke mange folk. Et arrangementsprogram som retter seg bevisst mot interessen til ulike besøksgrupper vil være effektivt, men en må vurdere dette opp mot kostnader og kapasitet.

LANDSKAPSINSTALLASJONER OG MOBILE ENHETER

Det å bruke installasjoner og kunst i landskapet er også en måte å formidle på. Det skaper atmosfære og steming hos de besøkende. Mobile enheter kan også ta museumsgjenstander ut til folk og trekke dem tilbake til selve museet.

ENKLE OPPLEVELSER

Det er viktig å ikke undervurdere de enkle opplevelsene, som bålrensing, duft av blomster i hagen og tjærelukt fra gamle tømmerhus. Som vi har sett fra bruksundersøkelser ved folkemuseer så er atmosfære og steming noe folk søker på historiske steder og i historiske miljøer. Det er viktig å ikke formidle i hjel et sted, men i stedet la det ekte og autentiske skinne gjennom.

KONTINUERLIG EVALUERING AV MEDIER

Det er viktig at utviklingen av nye formidlingsmedier og installasjoner følges opp av regelmessig evaluering for å vurdere effektivitet og styre framtidig utvikling.

En generell brukerundersøkelse, som besøkende kan fylle ut selv, bør være tilgjengelig på alle attraksjoner i Rendalen, samt på Rendalstunet. Dataene fra slike undersøkelser kan gi verdifull informasjon om effektiviteten og kvaliteten på formidlingsmedier. Det gir også god informasjon i forhold til framtidige investeringer. Generelle brukerundersøkelser kan gi informasjon om:

- demografisk profil
- motivasjon for besøk og forventinger
- tiden som brukes på stedet og prioriteter
- hva de gjorde under besøket
- hva de likte best under besøket
- hva de ikke likte
- hva de føler for stedet etter besøket
- hva de har lært under besøket
- hva de kunne tenke seg å forandre

Mer rettede undersøkelser hvor en bruker dybdeintervjuer og fokusgrupper vil også kunne komplettere de generelle undersøkelsene. I tillegg vil det være nyttig å samle trafikkstatistikk på nettside, sosiale medier og få en oversikt over trafikkstrømninger ved grendesentre og andre knutepunkt (Åkrestrømmen er et godt eksempel på det).

Rendalen kommune og deres innbyggere etterlyste konkrete tiltak som skulle løfte Rendalen bygdemuseum inn i fremtiden. De ønsket å synliggjøre Jacob Breda Bulls historie samt etablere et tydeligere samlingspunkt for Rendalens kultur, både innen musikk, mat, naturopplevelser, jakt & fiske.

«Jeg kunne tenke meg å rusle litt rundt på stier her, få litt utsikt»

UTVIKLING AV FASILITETER

For at et besøksområde skal fungere må det etableres grunnleggende fasiliteter.

Det må finnes tilgjengelige sitteplasser, toalett-løsninger og andre elementer som tilrettelegger for et behagelig og problemfritt opphold.

Situasjonen for Rendalen bygdemuseum gjenspeiler den mangelen på disse behovene. Det finnes toalettløsninger oppe på selve Bull-museet, men disse er bare tilgjengelig når det er guider til stede, eller når man har arrangementer. Det finnes lite eller ingen mulighet til å sitte ute, hverken ved Bull-museet eller nede ved Gammelskola. Om de lokale, gjester og turister skal kunne oppleve området så må disse fasilitetene etableres.

VISUELL TILGJENGELIGHET

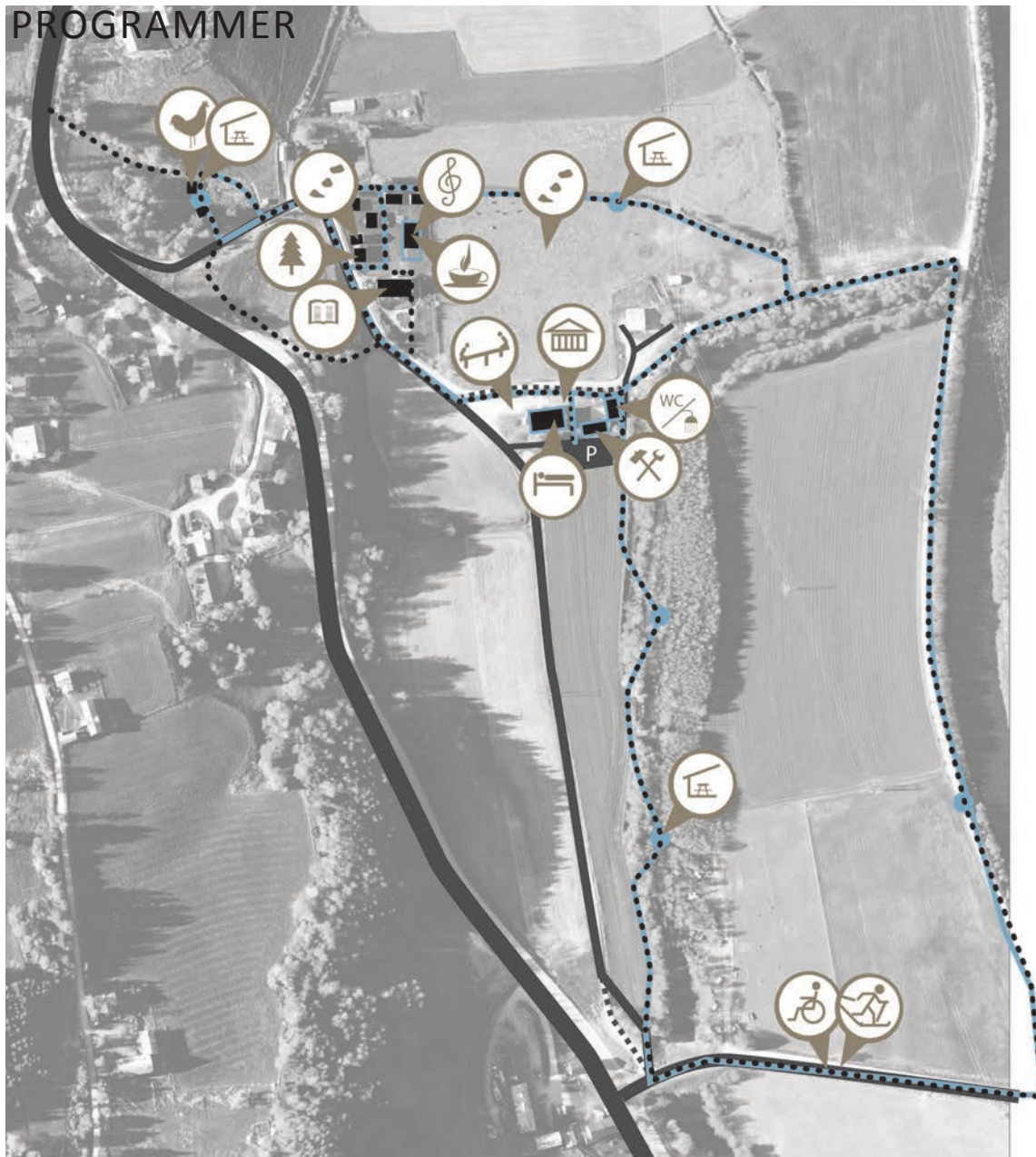
Tilgjengeliggjøring av området handler også om den visuelle tilgjengeligheten. For å skape et attraktivt besøksområde må det også være tilgjengelig i randsonen. Bilde over er fra plassen over Prestegården hvor det finnes en byste reist til minne om Jacob Breda Bull sitt fødested. Her har man fantastisk tilgang til det store landskapsrommet samtidig som man har tunet rett under seg. Ved å rydde i grønt-området knytter man det nære med det fjerne. En overordnet skjøtselsplan bør så tidlig som mulig etableres for å skape en kontinuitet i hva man ønsker å synliggjøre og hvordan man skal gjøre dette.

OVERORDNET PROGRAM

Vi har laget en overordnet aktivitetsplan for å synliggjøre hva slags bruk man kan ha innenfor de forskjellige områdene. Planen kan brukes som informasjonstavle for å gi den nødvendige oversikten for brukeren. Her vil det være naturlig å kople denne sammen med stiplanen for å knytte temaene med aktivitetene.

Å synliggjøre muligheten innenfor Rendalstunet er viktig for å sikre aktiv bruk blant flest mulig.

PROGRAMMER

Enkel rasteplass, for eksempel langs bekken.
foto: outdoor project

 RASTEPLASSER: Overbygd rasteplass langs hver temasti som også kan brukes i undervisning.

  TILGJENGELIGE STIER: Tilpassing av stier som er tilgjengelige for alle kan være utfordrende over et så stort område så da kan man etablere utvalgte stier som er merket og tilrettelagt for folk med bevegelseshemming. Andre stier kan merkes som helårsstier, tilgjengelig med ski på vinteren.

Skissert mulighet for informasjons-kiosk på nedre tun.

foto:bwa-design.co.uk

foto:håndbok naturrum danmark

FORMIDLINGS- OG MØTEPLASS: Utgangsarena for Rendalstunet. Overordnet informasjon, en attraksjons-akselerator for videre besøk av tunområdet.

TOALETT- OG DUSJANLEGG: Ved å skille disse fasilitetene med annen bygningsmasse tilgjengeliggjør man dette tilbudet for besøkende til området, også utenfor åpningstider.

OVERNATTING: Overnatting er en god investering i å øke bruken av et område. På denne måten får man revitalisert gamle bygg på en god måte.

SALGSBODER/UTSTILLING/ATELIER: Ved å beholde eksisterende bygg understreker man den allerede gode tunstrukturen, og bidrar til ombruk uten store investeringskostnader.

LEKEPLASS: Gjennom lek formidler man Rendalen sine verdier og historie. Man kan tilrettelegge for konkrete områder, hvor foreldre har visuell kontakt med sine barn. De pedagogiske lekeapparatene kan plasseres over hele området i forskjellige størrelser som vekker nysgjerrighet.

HISTORIEFORTELLINGER: Prestegården blir senteret for å formidle Bull sin historie og fortelle historiene han skrev.

NATURFORMIDLING: Formidlingsutstilling for naturen i Rendalen.

ARKEOLOGI: Formidlingsutstilling for arkeologien. Synliggjøre funnene ute i terrenget med f.eks steiner plasserte på jorden hvor utgravingen foregikk.

KAFÈ & KULTUR: Omstrukturering og oppgradering av kafè-funksjonen. Her kan man kople møteplassen med utstilling av instrument eller andre musikkhistoriske elementer.

ILLUSTRASJONSPLAN - PRESTEGÅRDSTUNET

PÅ HVILKE STEDER OG I HVILKE STADIER

Gjennom å etablere Rendalstunet vil vi prøve å styrke koplingen mellom øvre og nedre tun. Da kan man enklere utnytte de ressursene som ligger der fra før og åpne opp for en fleksibel utvikling av de forskjellige delområdene. Øvre tun har allerede toaletter. Disse må gjøres tilgjengelig over en større periode av året. Dette kan gjøres ved å oppgradere og aktivisere den eksisterende kaféen.

Om man flytter og oppgraderer kjøkkenet vil man kunne ta i bruk lokalet til alle type arrangement, ikke bare i forbindelse med Bull-spillet og konserter. Her kan man også ha utstillinger, møter, kro-kvelder, Yoga-øker og andre samlende arrangement. Oppgraderingen av øvre tun bør startes umiddelbart. Her kan man bidra til å skape en første arena for å

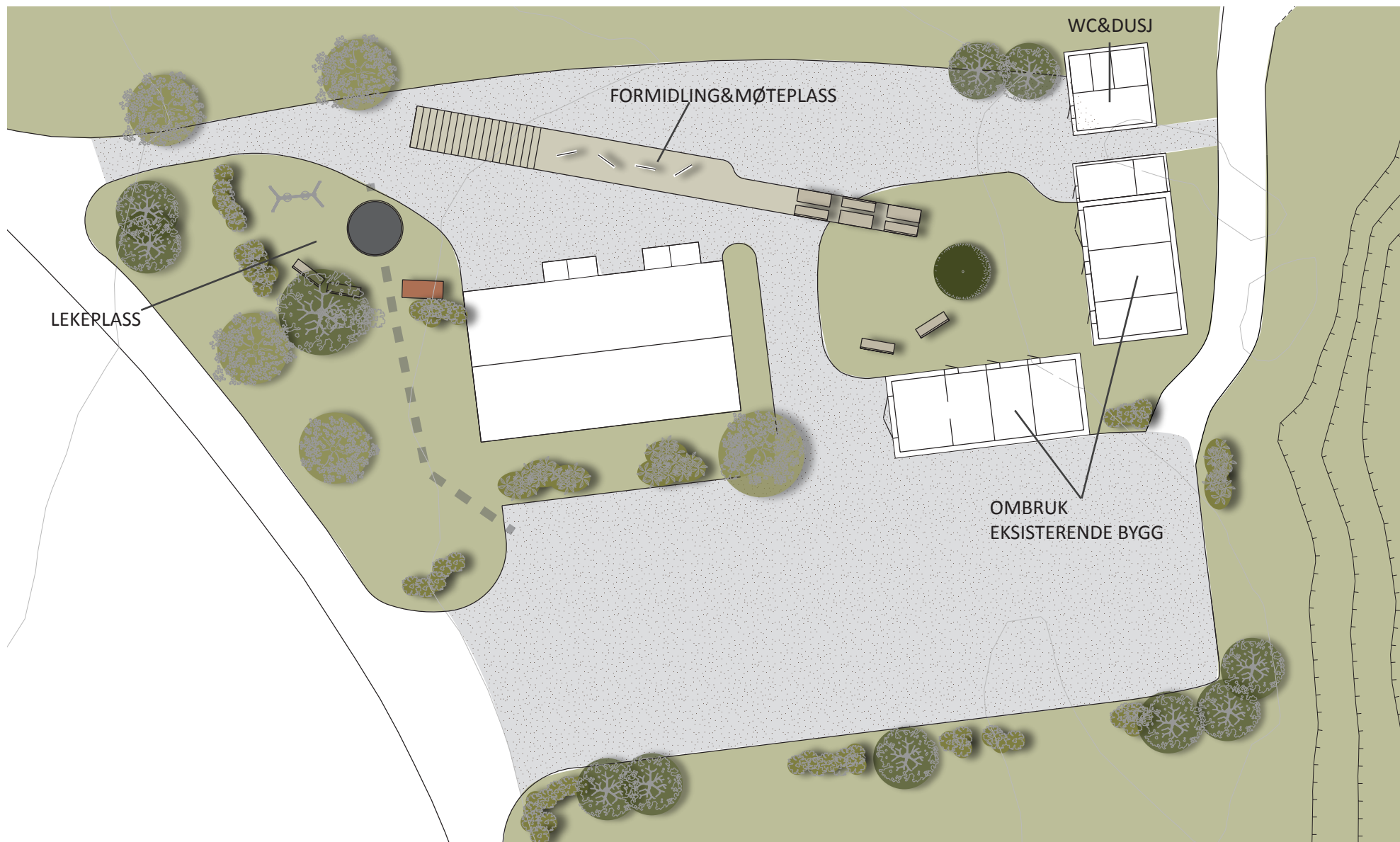
synliggjøre den historien som allerede ligger der, og styrke utgangspunktet for arbeidet med å utvikle temastiene.

Videre bør man starte planlegging og bygging av nytt toalett- og dusjanlegg ved nedre tun. Her er det ingen aktivitet utenom arrangement, og om man skal bygge opp et etablert utgangspunkt for Rendalstunet her nede, så må folk ha mulighet til å kunne oppholde seg der over tid, og gjennom sesongene.

Det bør samtidig prioriteres å få opp tilgjengelige sitteplasser både på Rendalstunet og de omkringliggende omgivelsene, som et utgangspunkt for å etablere temastiene.

ILLUSTRASJONSPLAN - GAMMELSKOLA

STIER, SKILT OG BENKER

Temastiene skal bidra til å formidle historien i landskapet og samtidig skape gode besøksopplevelser selv utenom omvisningssesongen. Etablering av stiene vil også kreve at man videreutvikler skiltplanen som sørger for at formidlingen knyttes mellom stiene og det tematiske området.

Sitteplasser må etableres både på tunet men også på utvalgte strategiske plasser i randsonen av Rendalstunet og langs stiene.

Som konkrete tiltak foreslår vi følgende:

- Etablere stiplan. Kartlegge prioritert potensial og utbedring av eventuelle eksisterende stier.

- Vi foreslår at man allerede prioriterer å utvikle Arkeologistien for å løfte dette temaet opp.
- Skilting av eksisterende bygg med nødvendig informasjon.
- Inngangsportale til Rendalstunet
- Etablering av Informasjonskiosk ved Gammel-skola. Dette vil bli utgangspunktet for stier og informasjonssenter for Rendalstunet. Informasjonskiosken vil danne grunnlaget, sammen med nyanlagt parkeringsplass, for et utgangspunkt for besøkende og de lokale. (point of departure). Her ser vi for oss en tredelt struktur som har et tyngre overdekket utstillingsrom, for informasjon og formidling, deretter får man en mer åpen del som knytter formidlingen direkte mot temaer i

landskapet og siste del vil være et rekreasjonsområde, med sitteplasser og oppholdsmuligheter. Informasjonskiosken må være tydelig og bestemt i sitt uttrykk så det ikke er tvil om at dette er det naturlige utgangspunktet for resten av fortellingen om Rendalstunet og Rendalen.

- Formidlingen bør så tidlig som mulig knytte de forskjellige grendene og delene av Rendalen sammen slik at alle får et eierforhold til fortellingene og historikken. Vi foreslår en mobil utstilling av f.eks arkeologien som kan plasseres på Åkrestrømmen for å formidle denne viktige historien gjennom andre deler av Rendalen. Her kan man da knytte folk og historier sammen på en helt ny måte.

BRUK AV EKSISTERENDE BYGG

Rendalen bygdemuseum har en stor og mangfoldig bygningsmasse. Bygninger som har stått siden Jacob Breda Bull vokste opp på prestegården og bygninger som har blitt flyttet hit fra andre steder i Rendalen. Hvert bygg har sin egen historie og har oppstått på grunn av et tidsbestemt behov.

Hva er behovet for dagens og fremtidens Rendalen og hvordan skal man best mulig ivareta de behovene innenfor de rammene som ligger til grunn?

Dette er utgangspunktet for vår tanke om å bygge opp Rendalstunet basert på eksisterende bygg, supplert med nødvendige nye bygg. Det må ligge en bærekraftig økonomi i bunn for utviklingen, og på den måten kan man bedre styre prosessen.

Kvaliteten på de aktuelle eksisterende byggene må dokumenteres og vurderes som såpass gode at man kan ta utgangspunkt i dem. Dette gjelder primært den eksisterende kaféen opp ved prestegården og de røde byggene nede ved Gammelskola.

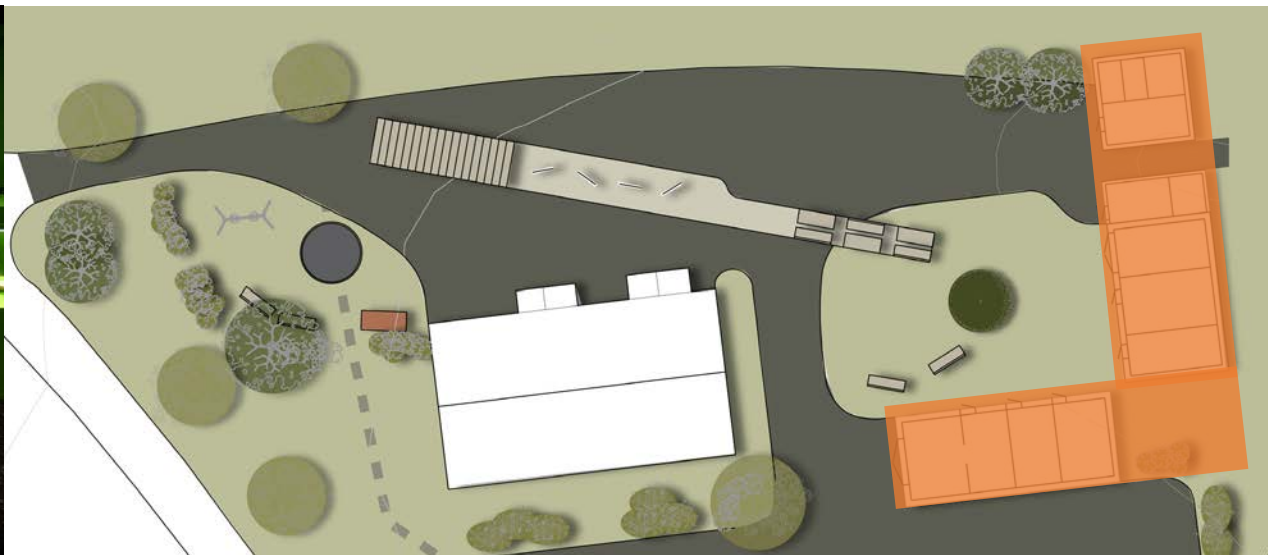
Som konkrete tiltak foreslår vi følgende:

- Oppgradere kaféen gjennom å forlenge bygningen med et åpent uterom under tak som kan utnyttes til utekafé, utescene, rekreasjon og generelle samlinger. Dette vil bli den første nye arenaen for Rendalstunet og vil bli et fleksibelt bygg som kan brukes av flere brukergrupper til forskjellige tider, gjennom alle sesonger. Målet er at dette skal senke terskelen for at spesielt lokalbefolkningen kan finne veien til tunet og ha mulighet til å oppholde seg der.

- Bygge toalett-fasiliteter ved Gammelskola. Dette vil bidra til at Gammelskola og uteområdet kan brukes i større grad, også utover sesongen. Her må man også finne en ordning som senker terskelen for bruk, og gjør fasilitetene tilgjengelig

Vi anbefaler å opprettholde ute-toalettet til bruk utenom åpningstider/sesonger.

- Bruke eksisterende bygg på tunet (Loftet, stabbur, drengestua og fjøset blant annet) som utgangspunkt for å fortelle historier, enten relatert til byggene i seg selv eller gjennom temastiene som kan formidles gjennom hvert sitt bygg.

ET BESØKSSENTER?

For å ha et besøksenter trenger man besøkende. For å ha besøkende trenger man gode formidlingstemaer og tydelige rammer for disse. Rendalen er full av historie og opplevelser. All denne historien og disse opplevelsene hadde fortjent et eget besøksenter i seg selv. Så hvorfor bygger man ikke bare dette umiddelbart?

I sommer hadde Rendalen bygdemuseum lavt besøk. Om man brukte de neste to årene på å prosjektere og bygge et nytt besøksenter ville det sannsynligvis ha oppstått et vakuum og man hadde sittet igjen med unødvendig store driftskostnader og et bygg som ikke fungerte. Gjennom en målrettet utvikling av Rendalstunet hvor man bygger opplevelsene stein for stein

vil man samtidig ha kontroll på hvem og hvordan området blir brukt og man kan styre utviklingen i den retningen man føler passer tunet og Rendalen best. Når man har lykket med dette har man et grunnlag for å utvide og utvikle et eget besøksenter som er tydelig forankret i stedet og fortellingene.

Bilde over til venstre er fra Torsby Finnskogscentrum. Dette er et veldig godt eksempel på hvordan man har utviklet et besøksenter med stor historie, forankret i et lite sted. Besøksenteret tar utgangspunkt i et eksisterende bygg og har utviklet seg i faser.

For å utvikle Rendalstunet i riktig retning må man se på Rendalen under ett, Bergset som sted og Rendalstunet isolert. Man må utvikle disse tre skalaene parallelt og med felles målsettinger.

FORESLÅTTE UTVIKLINGSSTADIER

Bakgrunnen for å foreslå utviklingsstadier er for å ha overordnet kontroll på hvordan Rendalstunet utvikler seg, basert på ønsket besøk veid opp mot reellt besøk. Å utvikle en ny arena for Rendalen bygdemuseum krever langsiktig planlegging, kortsiktig fokus og med en helhetlig oppfølging.

Vi har delt hver fase inn i tre deler; Rendalen, Bergset og Rendalstunet. Dette for å favne den store skalaen samtidig som man jobber i mindre skala (Bergset og Rendalstunet). Dette må etableres som et dynamisk dokument som hele tiden revideres opp mot reelle tiltak.

ANBEFALTE FASER

FASE 1:

Denne fasen omfatter tiltak som kan settes i gang umiddelbart og være klare mot sesongen for 2015.

Tiltak som enten krever mindre omfattende grep og ikke koster for mye, eller grep som må på plass for å sørge for god utvikling av eksisterende situasjon.

Rendalen

- Jobbe videre med eksisterende skiltplan for Rendalen
- Utarbeide grafisk profil og nettsider for Rendalen (Historiske Rendalen) og for Rendalstunet

Bergset

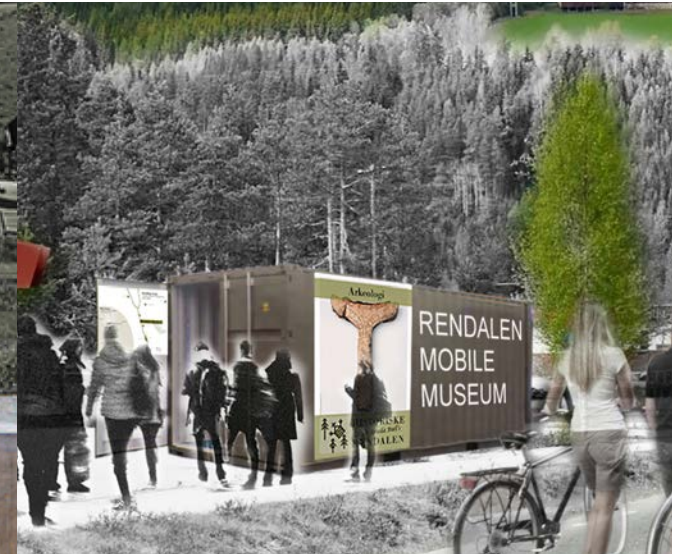
- Etablere stiplan. Kartlegge prioritert potensial og utbedring av eventuelle eksisterende stier.

Vi foreslår at man allerede her begynner å utvikle Arkeologistien for å løfte dette temaet opp.

Rendalstunet

- Bygge toalett-fasiliteter ved Gammelskola. Dette vil bidra til at skolebygget og uteområdet kan brukes i større grad og utover sesongen. Vi anbefaler å opprettholde ute-toalettet til bruk utenom åpningstider/sesonger.
- Bygge scene/oppgradere kafé. Dette vil bli den nye arenaen for Rendalstunet, og vil bli et fleksibelt bygg som kan brukes av flere brukergrupper til forskjellige tider/årstider.

- Toalett og scene/kafé vil være kostnads-krevende men er nødvendige tiltak som danner grunnlaget for videre utvikling.
- Skilting av bygg – informasjon
- Etablere en utstilling på Gammelskola for å synliggjøre Veidemannskulturprosjektet og utviklingstankene man har for Rendalen, Bull og museet. Dette vil være en videreføring av medvirkningsprosessen som kan være med på å holde engasjementet oppe blant de lokale.
- Starte en prosess med å rydde/stramme opp andre utstillinger i Gammelskola, spesielt viktig vil det være å trekke frem musikk-historien. Dette kan synliggjøres gjennom å stille ut trekkspill i kaféen på øvre tun.

FASE 2:

Denne fasen omhandler grep som baserer seg på erfaringer de første årene, og basert på planene som ble lagt i fase 1. Grepene er nødvendigvis ikke kostnadskrevene med krever en bevisst tanke om hva man vil videre med Rendalstunet.

Rendalen

- Fullføre overordnet skilting som knytter Rendalen sammen.

Bergset

- Etablere inngangsporale til Rendalstunet.

Rendalstunet

- Informasjonskiosk ved Gammelskola. Utgangspunktet for stier og informasjonssenter for Rendalstunet.

- Utvikle lekeplassområdene for øvre og nedre tun.
- Skilting – destinasjoner. Punktskilting av arkeologistien.
- Synliggjøre arkeologien.
- Starte planlegging av bodene ved nedre tun. Skape muligheter for lokalnæringen til å leie/låne plass ved f.eks markeder.

FASE 3:

Langsiktig utvikling. Dette er i utgangspunktet en 5-10 års plan hvor man gjør større investeringer og utvikler Rendalstunet videre.

Rendalen

- Mobilt museum på Åkrestrømmen. En videreutvikling her kan også være utsiktstårnet.

Bergset

- Installasjoner i Bergset sentrum (ved kommunehuset) som knytter Rendalstunet med Bergset.

Rendalstunet

- Utvikle Gammelskola. Se på mulighetene for å skape næring som kan gi inntekt og strekke turistsesongen. Eventuelt et vandrerhjem.
- Se på behovet for et nytt og større formidlings-senter. Rendalstunet besøks-senter.

Veidemannskulturprosjektet (2010-2013)

Kulturhistorie, kulturminneforvaltning og -formidling i et sørsamisk og norrønt grenselandskap 2012-2014.

Brukerundersøkelse, Trøndelag Folkemuseum, Sverresborg

Norsk Museumsforbund. Norske Museers omdømme og attraktivitet, 2007

Innovasjon Norges Turistundersøkelse for 2013

C. Mei, 2014. Boring and expensive: The challenge of developing experience-based tourism in the Inland region, Norway. Tourism Management Perspectives. (Østlandsforskning).

Kulturarvsstyrelsen Danmark. Brukerundersøkelser, 2010